

УДК 811.111'25+81'373.46:811.161.2

**TRANSLATION SCIENCE TERMINOLOGY: DEFINING
THE TRANSLATION SCIENCE PROCESS TERMS-AGENTS
(on the material of Ukrainian and English languages)**

Tetyana Kosmeda

*Vasyl' Stus Donetsk National University
Department of Romance Languages and World Literature
600-richchya Street, 21, 21000, Vinnytsia, Ukraine
phone: 043 250 89 48
e-mail: tkosmeda@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8912-2888>*

Oleh Voitovych

*Vasyl' Stus Donetsk National University
Department of Theory and Practice of Translation
600-richchya Street, 21, 21000, Vinnytsia, Ukraine
phone: 067 734 12 27
e-mail: voitovych.o@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0008-6069-5648>*

The article presents an analysis of translation studies terminology, specifically focusing on the micro-term system of the “the translation studies process agent”. A description is proposed for concepts that define agents of the translation studies process as one of the ideographic term groups within translation studies. Based on the analysis of dictionaries and encyclopedias of linguistic terms, the composition of the examined term group has been established and supplemented with terms identified from specialized literature on translation theory.

A total of 10 Ukrainian terms have been collected, with corresponding English equivalents provided. The structural features of the analyzed terms are characterized, including primarily single-word, compound (two-word and multi-word), and appositional terms. Additionally, the specifics of systemic relations within the analyzed micro-system are outlined, particularly hyper-hyponymic relations with the base word “перекладач” (Eng. Translator), and synonymic relations (“перекладач”, “драгоман” / Eng. Translator, Dragoman). All terms belong to commonly used vocabulary, except for the archaic lexeme (“драгоман”).

Within the micro-system, a core (консультант-перекладач / Eng. Consultant-translator, перекладач-людина / Eng. Human-translator, сурдоперекладач / Eng. Sign-language interpreter, перекладач судовий (присяжний) / Eng. Court Interpreter, анонімний перекладач / Eng. Anonymous translator) and a peripheral zone are distinguished, representing the dichotomy “адресат – адресант” projected onto the translation studies process (“адресат під час перекладу” / Eng. Addressee during translation, “адресант під час перекладу” / Eng. Addressant during translation, “інтерпретований адресат в процесі перекладу” / Eng. Interpreted addressee during the process of translation, “адресат-функція” / Eng. Addressee-function). Definitions of the analyzed concepts are provided in both Ukrainian and English.

The scientific significance of the study lies in the potential of the presented material to serve as a foundation for a Ukrainian-English explanatory and translation dictionary of translation studies terms, addressing an existing gap in Ukrainian terminography.

Key words: translation research process agent, English language, translation studies, terminology, terminography, Ukrainian language.

DOI:

The study highlights the issue of the description of translation studies terminology, which is motivated by several factors. To date, Ukraine lacks a comprehensive description of translation studies terminology, nor has a dictionary of its fundamental terms been com-

piled—one that could be used in the educational process and meet the needs of theorists in this field of knowledge, as well as those who professionally engage in translation or are in the process of acquiring the profession of a translator.

This research perspective is also crucial for the methodology of teaching the Ukrainian language, particularly as a foreign language, since the educational process necessitates the parallel use of Ukrainian and English translation studies terms, given that translation serves as an effective teaching technique. Thus, the need for the systematisation of these terms has long been apparent, as has the necessity of creating a corresponding terminological dictionary, which underscores the *relevance* of the issue under consideration.

This scientific research **aims** to describe **terms that are used to nominate translation process agents** as one of ideographic groups of terms of translation studies. *The objectives* of this study are as follows: (1) to form contents of the group under consideration in Ukrainian and to give an equivalent of these terms in English. (2) to give definitions of the terms under consideration and characterize their special features (structure, systemic connections between them).

The group of terms under consideration does not have a consistent and complete reflection in modern reputable Ukrainian linguistic dictionaries [8], in dictionaries that are parts of translation handbooks [2], in relevant linguistic encyclopedias [11] and in translatology encyclopedias that were translated from English [6]. So, based on the analyzed literature we will define the terms of this ideographic group as a distinct terminological system *for the first time*.

Previously, Ukrainian researchers attempted to highlight the typology of translation studies terms and define their functions. These attempts include: description of structural-semantic and lexical-thematic transformations of translation studies terms [4], analysis of some key concepts of translatology, such as, “translator’s pseudo-friends” [14], etc. Small dictionaries included in translation handbooks that are used in universities are also worth mentioning. Their advantages and disadvantages were also partly discussed [2].

T. Petrova conducted an analysis of the problem of formation of Ukrainian terminology. She considered advantages and disadvantages of formation of national terminology criticism and characterized the system of Ukrainian terminological dictionaries and pointed out the principles of dictionary compilation according to the national tradition and modern accomplishments of this science [10].

We believe it is necessary to point out that the problem of dictionary of translation terms compilation was considered in the beginning of the XXI century [1]. However, Ukrainian scholarship is still far from finally solving the problem of compiling a basic dictionary of translation terms.

The research analysis shows that terms that **refer to the agents of translation process** are not consistently reflected in any of the analyzed linguistic dictionaries and encyclopedias. This can be explained by the fact that Ukrainian translation terminology is only partly examined in linguistic dictionaries and these dictionaries are not translation studies oriented. To address this we are expanding this ideographic group and will try to present the definitions of the terms in Ukrainian and English using the specialized translation studies literature, which can become the basis of an explanatory and translation dictionary.

The best representation of this concept is the term *translator*. This term is a hypernym of basic terms of this microsystem because it has a broad definition that shows general, generic meaning and the name of the class. We offer the following definition: Ukr. **ПЕРЕКЛАДАЧ**. ‘Спеціаліст у сфері міжкультурної комунікації, який є сполучною ланкою між зарубіжними та вітчизняними партнерами і здійснює різні види перекладу за потреби, хоча й

може спеціалізуватися на окремих видах перекладу, напр., усного чи писемного, навчального, художнього та ін'. / Eng. **Translator**. 'A specialist in the field of intercultural communication who serves as a link between foreign and domestic communicators and provides various types of translation as needed, although they may specialise exclusively in certain types of translation, such as: interpretation or translation, educational, literary, etc'.

The lexeme *dragoman* can be considered a synonym for this term, although it has a different labelling in terms of usage activity, compare: Ukr. **ДРАГОМАН**. 'Перекладач, який працює при європейському дипломатичному або консульському представництві переважно в країнах Сходу (тлумач, товмач, посол); термін застарілий' / Eng. **Dragoman**. 'An obsolete term denoting a translator, who works for a European diplomatic mission, mainly in countries of the East'. It should be noted that the dictionary of the modern Ukrainian language states that the lexeme *dragoman* is mainly used in Persia, Turkey, and India; For example: "Турок ... спокійно вислухав їх через **драгомана**" [13 : 404]. The more general definition can be found in B. Hrinchenko, such as: "переводчик при посольстві, миссії". Hrinchenko uses the illustration from "Енеїда" ("Eneida") written by I. Kotlyarevkiy: "А также пхнув він драгомана і до латинського султана" [12 : 440]. At the same time, V. Zhaivoronok in his dictionary "Знаки української культури" ("Symbols of Ukrainian Culture") **proposes this definition of dragoman: "стара назва перекладача, зокрема при посольстві, місії"** [7 : 199–200]. In summary, even though this is an obsolete term, it should be recorded in a dictionary of translation terms, as it demonstrates the dynamics of translation terms and is reflected in English linguistic culture.

Lexeme *translator* is related to the terms *consultant-translator*, *human translator*, *court interpreter*, *sign language interpreter*, and *anonymous translator*. Compare: Ukr. **КОНСУЛЬТАНТ-ПЕРЕКЛАДАЧ**. 'Спеціаліст-мовознавець, фахівець у галузі перекладу, який завдяки доброму знанню іноземних мов надає допомогу спеціалістам інших галузей'. / Eng. **Consultant-translator**. 'A linguist, a specialist in the field of translation, who, thanks to their knowledge of foreign languages, provides assistance to specialists in other fields'.

The term *human translator* is given by I. Derik in her handbook of translation. She proposes the following definition: "Translators who are native speakers who translate the text from the source language to the target language. Expect greater accuracy from a human translation (100 %) as opposed to a machine translation (70 %) [5 : 237]. We propose the following definition: Ukr. **ПЕРЕКЛАДАЧ-ЛЮДИНА**. 'Перекладач, який виконує переклад без допомоги програмного забезпечення для машинного перекладу. Такий перекладач реалізує більш точні переклади, на відміну від перекладу машинного, що потребує редагування' / Eng. **Human-translator**. 'A translator who translates without the help of machine translation software. The result of their activity is more accurate translations that don't require additional editing'.

Let us also take a look at the definition of Court Interpreter Ukr. **ПЕРЕКЛАДАЧ СУДОВИЙ (ПРИСЯЖНИЙ)**. 'Перекладач, який здійснює один із різновидів утилітарного (практичного, інформативного) перекладу, тобто особа, яка за дорученням органу розслідування й суду здійснює переклад показань обвинувачених (у кримінальних справах), сторін (у цивільних справах) і свідків, які не володіють мовою відповідного судочинства. У деяких країнах, напр., Польщі, таких перекладачів номінують *присяжними*. У Конституції України зазначено, що особам, які беруть участь у справі й не володіють мовою, якою проводиться судочинство, забезпечується право повного оз-

найомлення з матеріалами справи в судових діях через перекладача та право виступати в суді рідною мовою. Це є однією з гарантій забезпечення принципу мови судочинства. Правами судового перекладача користується і особа, яка розуміє знаки німого чи глухого або глухонімого (знає судозазбуку). За зумисне неправдивий переклад судовий перекладач несе кримінальну відповідальність, про що його попереджують. Участь судового перекладача в судовому засіданні – одна з гарантій здійснення демократичних принципів цього процесу. Специфіка судочинства зумовлює максимальну точність перекладів. Вони повинні бути адекватні, інколи – дослівні, буквальні; із споріднених і неспоріднених мов; усні (частіше) і писемні (рідше); за хронологічною близькістю до створення оригіналу – **одночасні, рідше – різночасові** (якщо потрібно звертатися до попередньо виконаних писемних джерел); безпосередні (прямі, первинні); повні; індивідуальні й колективні; професійні й непрофесійні (рідко); міжмовні й міжсеміотичні. Вони не повинні бути вільними, частковими, адаптованими; не бувають авторськими, полемічними (дискусійними), удаваними'. / Eng. **Court Interpreter**. 'An interpreter who, on behalf of the investigating authority and the court, translates the testimony of the accused (in criminal cases), parties (in civil cases) and witnesses who do not speak the language of the relevant proceedings. The specifics of court proceedings require maximum accuracy of translations. They must be accurate, adequate, sometimes literal, sometimes literal; from related and unrelated languages; oral (more often) and written (less often); simultaneous, less often – different time periods in terms of chronological proximity to the original; immediate (direct, primary); complete; individual and collective; professional and non-professional (rarely); interlingual and inter-semiotic'.

Hyponyms include the term **sign language interpreter**. Ukr. **СУРДОПЕРЕКЛАДАЧ**. 'Спеціаліст із перекладу усної мови на мову жестів, який допомагає глухій людині отримувати необхідне спілкування, коли вона не оволоділа здатністю спілкуватися за допомогою мови, не отримує словесної інформації, не читає мовлення з уст. Послуги перекладача жестової мови необхідні в ситуаціях, що перешкоджають спілкуванню і отриманню інформації людям з вадами слуху на групових заняттях, під час театральних, кіно- або телевізійних вистав, відвідувань лікарів, слухань у правоохоронних органах чи органах юстиції, під час консультацій та інструктажів на робочих місцях, під час навчання, спортивних і мистецьких занять, тренінгів тощо' [9] / Eng. **Sign-language interpreter**. 'A specialist in interpreting spoken language into sign language, who helps a deaf person to receive the necessary communication in cases where they have not mastered the ability to communicate through speech, do not receive verbal information, and do not read speech.

Anonymous translator is also included in hyponyms'. Ukr. **АНОНІМНИЙ ПЕРЕКЛАДАЧ**. 'Неназваний перекладач. В історії філологічної культури неодноразово згадують про анонімність авторів оригінальних творів (напр., «Слова про похід Ігоря»). Історики перекладу згадують про численні твори, перекладачі яких не названі, зокрема в середньовічній Іспанії – це «Житіє Св. Марії Єгипетської». У радянські часи перекладач часто залишався анонімним для читача, оскільки його ім'я було заборонено згадувати: ідеться, напр., про О. Коваленка, М. Зерова, Г. Кочура та багатьох ін. Іноді в перекладному виданні відсутні імена перекладачів через недогляд видавців чи інші обставини, напр.: *Конопницька М. Про гномів і сирітку Марисю: Повість-казка: пер. з польськ. К., 1993. 208 с.* Не зазначили видавці і прізвища І. Франка у виданому у Львові його перекладі поеми М. Гоголя «Мертві душі», порівн.: *Гоголь Миколай В. Мертви*

душ. – Львовъ, 1882”. / Eng. **Anonymous translator**. ‘The term denotes translator of different cultures and countries who translated a text but was never mentioned as the author of the translation. There are numerous classical texts that have anonymous translators, for example, “The Life of St Mary of Egypt”. During the Soviet times translators were rarely mentioned because it was forbidden to mention the name of the person responsible for the translation. For example O. Kovalenko, M. Zerov, H. Kochur and others. Sometimes the names of translators are not mentioned by mistake. It can happen due to publisher missing this detail’.

The group of terms under consideration also includes the lexeme *addressee*. A. Zahnitko distinguishes eight meanings of this term and records its semantic shades, as well as identifies its synonyms – *recipient, listener, reader, interpreter, recipient, audience*. Compare: “1) компонент – **назва особи (рідше назва неособи), на яку спрямована інформативна, донативна або емотивна дія; денотативна роль адресатного типу; третій після протагоніста і пацієнса учасник ситуації, на якого прямо не впливає протагоніст: (Василь: Я вам уже відправив зразки... (Михайло Івченко); партнер комунікативного акту, отримувач повідомлення; особа, яка сприймає й інтерпретує повідомлення адресанта; назва відмінка й позначення учасника події, до якого спрямована дія або якому повідомляється певна інформація: Я даю (читаю) книгу брату; 2) кінцевий споживач повідомлення; 3) у міжособистісному спілкуванні – особа, яка сприймає повідомлення і відповідно до своїх когнітивних стратегій, конкретних конситуативних умов інтерпретує його; 4) той, кому адресована інформація; 5) особа, якій призначено повідомлення; 6) комунікат, який одержує інформацію; 7) отримувач, реципієнт; споживач усного, писемного чи друкованого повідомлення; особа, яка сприймає повідомлення й відповідно до своєї когнітивної, лінгвокультурної бази, вертикального контексту, стратегій, тактик і конкретних контекстних та ситуативних умов інтерпретує повідомлення адресанта; 8) у міжособистісному спілкуванні – особа, яка сприймає повідомлення та відповідно до своїх когнітивних стратегій і конкретних конситуативних умов інтерпретує повідомлення адресанта” [8 : 19] (Eng. 1) a component – the designation of a person (less often, a non-person), to whom informative, donative, or emotive action is directed; a denotative role of the addressee type; the third participant in a situation, after the protagonist and the patient, who is not directly affected by the protagonist: (Vasyl: I have already sent you the samples... (Mykhailo Ivchenko)); a partner in the communicative act, the recipient of a message; a person who perceives and interprets the sender’s message; the name of a grammatical case and the designation of a participant in an event, to whom an action is directed or to whom certain information is communicated: I give (read) a book to my brother; 2) the final recipient of a message; 3) in interpersonal communication – a person who perceives a message and, according to their cognitive strategies and specific contextual conditions, interprets it; 4) the one to whom information is addressed; 5) a person for whom the message is intended; 6) a communicant who receives information; 7) a recipient, a consumer of oral, written, or printed messages; a person who perceives a message and, according to their cognitive and linguocultural background, vertical context, strategies, tactics, and specific contextual and situational conditions, interprets the sender’s message; 8) in interpersonal communication – a person who perceives a message and, according to their cognitive strategies and specific contextual conditions, interprets the sender’s message). At the same time, O. Selivanova in her linguistic encyclopedia proposes the following definition of the term *addressee*: “один із комунікантів, на якого спрямована й розрахована мовленнєва дія того, хто породжує висловлення, тобто співрозмовник**

або читач, реципієнт повідомлення” [11 : 14] (Eng. one of the communicants to whom the speech action of the utterance producer is directed and intended, i. e., the interlocutor or reader, the recipient of the message). Addressee defines the relevant types, for example: *interpreted addressee* and *addressee-function*. Compare: *interpreted addressee* – це “сприйняття гіпотетичного адресата і програми адресованості тексту реальним читачем” [8 : 19] (Eng. this is the perception of a hypothetical addressee and the program of text addressability by the real reader) and *addressee-function* – це “віртуальний адресат, програма інтерпретації якого вписана автором у текст” [8 : 19] (Eng. this is a virtual addressee whose interpretation program is embedded in the text by the author).

The term *adressant* that is a part of dichotomous pair *addressee* – *adressant*. In A. Zahnitko's dictionary, it has the following synonyms: *author*; *speaker*; *sender*. Compare the definition proposed by the said theorist: *adressant* – “відправник інформації; денотативна роль суб'єктного типу; протагоніст; основний учасник ситуації; агенс-мовець; джерело повідомлення; у міжособистісному спілкуванні – особа, яка ініціює комунікацію, кодує своє повідомлення засобами мови і / або парамови й передає адресату; партнер комунікативного акту, відправник повідомлення; особа, яка ініціює комунікативний акт, кодує повідомлення засобами мови або парамови й передає адресату” [8 : 18] (Eng. the sender of information; denotative role of the subject type; protagonist; main participant in the situation; agent-speaker; source of the message; in interpersonal communication – a person who initiates communication, encodes their message using language and / or paralinguistic means, and transmits it to the addressee; partner in the communicative act, sender of the message; a person who initiates the communicative act, encodes the message using language or paralinguistic means, and transmits it to the addressee). O. Selivanova proposed the following definition of the same term: “один з комунікантів; той, хто породжує висловлення, тобто мовець або автор тексту” [11: 14] (Eng. one of the communicants; the one who produces the utterance, i. e., the speaker or the author of the text).

After the analysis of the terms mentioned above, these terms should be updated for the dictionary of translation studies terms: Ukr. **АДРЕСАТ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ**. ‘Один з учасників комунікативного акту, на якого спрямована перекладознавча діяльність і надана відповідна інформація, отримана внаслідок певної перекладознавчої діяльності (синоніми: *реципієнт, слухач, читач, отримувач*)’ / Eng. **Addressee during translation**. ‘One of the participants in a communication act at whom translation activities are directed and the relevant information obtained as a result of certain translation activities is provided (synonyms: *recipient, listener, reader, recipient*)’; Ukr. **АДРЕСАНТ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ**. ‘Один із учасників комунікативного акту, який ініціює перекладознавчу діяльність та спрямовує її результат у повідомленні до адресата (синоніми: *автор, мовець, відправник, спікер, промовець*)’ / Eng. **Adressant during translation**. ‘One of the participants of a communication act who initiates translation activities and sends its result in a message to the addressee (synonyms: *author, speaker, sender, orator*)’; Ukr. **ІНТЕРПРЕТОВАНИЙ АДРЕСАТ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ**. ‘Сприйняття гіпотетичного адресата й програми адресованості тексту-перекладу реальним читачем’ / Eng. **Interpreted addressee during the process of translation**. ‘Perception of the hypothetical addressee and the targeting programme of the translated text by the real reader’; Ukr. **АДРЕСАТ-ФУНКЦІЯ**. ‘Віртуальний адресат, програма інтерпретації якого вписана автором у текст перекладу’ / Eng. **Addressee-function**. ‘A virtual addressee whose interpretation programme is written by the author into the translation text’.

This analysis allows us to conclude that the following terms are included in the group of agent terms of the translation process: *перекладач* / *Translator*; *консультант-перекладач* / *Consultant-translator*; *перекладач-людина* / *Human-translator*; *сурдоперекладач* / *Sign-language interpreter*; *перекладач судовий (присяжний)* / *Court Interpreter*; *анонімний перекладач* / *Anonymous translator*; *драгоман* / *Dragoman*, а також *адресат під час перекладу* / *Addressee during translation*, *адресант під час перекладу* / *Adressant during translation*, *інтерпретований адресат в процесі перекладу* / *Interpreted addressee during the process of translation*, *адресат-функція* / *Addressee-function*.

In **conclusion**, the considered ideographic terminogroup unites 10 terms, including single-word and compound terms – two-word or multi-word, as well as appositive ones. All of them are labelled as commonly used, but one of them is obsolete (*драгоман* / *Dragoman*).

The terms presented in this article have hyper-hyponymic or generic relations of the base term *перекладач* / *Translator* and its types – *консультант-перекладач* / *Consultant-translator*; *перекладач-людина* / *Human-translator*; *сурдоперекладач* / *Sign-language interpreter*; *перекладач судовий (присяжний)* / *Court Interpreter*; *анонімний перекладач* / *Anonymous translator*. They are core terms of the microsystem under analysis.

The periphery of this term field is comprised of opposition terms (*addressee* – *adressant*) that create dichotomy with a focus on translation process: *адресат під час перекладу* / *Addressee during translation*, *адресант під час перекладу* / *Adressant during translation*, *інтерпретований адресат в процесі перекладу* / *Interpreted addressee during the process of translation*, *адресат-функція* / *Addressee-function*.

Every Ukrainian term has English equivalent and this gives us the opportunity to state the *perspective* of this research. This group of terms is a foundation for the creation of an explanatory and translation (Ukrainian-English) dictionary of translation studies terms, which has long been needed.

Список використаної літератури

1. Абашина В., Вороновська І., Космеда Т. Спроба укладання тлумачного словника перекладознавчих термінів. *Вісник Держ. ун-ту “Львівська політехніка”: Проблеми української термінології*. Львів : Вид-во Держ. ун-ту “Львівська політехніка”, 2000. № 402 : Матер. 6-ї Міжнар. наук. конф. / відп. за вип.: Р. Рожанківський, Г. Вознюк. С. 127–130.
2. Войтович О. О. Особливості відображення термінів перекладознавства в словниках до підручників та посібників із транслятології. *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 3 трав. 2024 р., [Переяслав] : зб. тез : електронна кн. у 2 ч. / голов. ред. К. І. Мізін ; Університет Григорія Сковороди в Переяславі. Переяслав (Київ. обл.) : Домбровська Я. М., 2024. Ч. 1. С. 56–57.
3. Войтович О. О. **Харківський термінологічний науковий осередок: новаторська концепція** Тетяни Петрової. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов* (21–22 червня 2024 р.). Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2024. С. 53–54.
4. Гриців Н. М., Сабан О. В., Синдега Р. Є. Терміни перекладознавчого спрямування: типологія та функція. *Нова філологія*. 2023. № 89. С. 78–86.
5. Дерік І. М. Теорія та практика перекладу. Аспекти перекладу: підручник для здобувачів вищої освіти першого (бакалав.) рівня першого, другого, третього та четвертого років навчання денної та заочної форми навчання. Одеса: Університет Ушинського, 2022. 246 с.
6. Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. : пер. з англ. / за ред.: Івз Гамбієра та Люка ван Дорслара; за заг. Ред.: О. А. Кальниченко та Л. М. Черноватого. Вінниця : Нова Книга,

2020. Т. 1: 552 с.; Т. 2: 276 с.; Т. 3: 312 с.

7. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Довіра, 2006. 703 с.

8. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4-х т. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 1: А–Й. 402 с.; Т. 2: К–О. 350 с.; Т. 3: П–С. 426 с.; Т. 4: Т–Я. 388 с.

9. Перекладач жестової мови (сурдоперекладач), Режим доступу : <https://svitprof.org.ua/profession/939bf191-42b9-3dd9-81f9-e65e02c56c9e> (Дата звернення: 20.01.25)

10. Петрова Т. О. Українська термінографічна критика: історія, теорія, практика : дис. ... док. філол. наук. Вінниця, Одеса, 2021. 535 с.

11. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

12. Словарь української мови, 1907–1909. Т. 1. 440 с.

13. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

14. Шаблій О. Термінологічні «псевдодрузі перекладача» *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія : *Проблеми української термінології*. 2002. № 453. С. 122–126.

References

1. Abashyna V., Voronovska I., Kosmeda T. Sproba ukladannia tlumachnoho slovnyka perekladoznachnykh terminiv. *Visnyk Derzh. un-tu "Lvivska politekhnika": Problemy ukrainskoi terminolohii*. Lviv : Vyd-vo Derzh. un-tu "Lvivska politekhnika", 2000. № 402 : Mater. 6-yi Mizhnar. nauk. konf. / vidp. za vyp.: R. Rozhankivskiyi, H. Vozniuk. S. 127–130.

2. Voitovych O. O. Osoblyvosti vidobrazhennia terminiv perekladoznavstva v slovnykhkakh do pidruchnykiv ta posibnykiv iz translatolohii. *Mizhkulturna komunikatsiia i perekladoznavstvo: tochky dotyku ta perspektyvy rozvytku* : materialy VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 3 trav. 2024 r., [Pereiaslav] : zb. tez : elektronna kn. u 2 ch. / holov. red. K. I. Mizin ; Universytet Hryhoriia Skovorody v Pereiaslavi. Pereiaslav (Kyiv. obl.) : Dombrovska Ya. M., 2024. Ch. 1. S. 56–57.

3. Voitovych O. O. Kharkivskiyi terminolohichniy naukovyi oseredok: novatorska kontseptsiiia Tetiany Petrovoi. *Aktualni pytannia vyvchennia hermanskykh, romanskykh i slovianskykh mov i literatur ta metodyky vykladannia inozemnykh mov* (21–22 chervnia 2024 r.). Vinnytsia : DonNU im. Vasylia Stusa, 2024. S. 53–54.

4. Hrytsiv N. M., Saban O. V., Syndeha R. Ye. Terminy perekladoznachchoho spriamuvannia: typolohiia ta funktsiia. *Nova filolohiia*. 2023. № 89. S. 78–86.

5. Derik I. M. Teoriia ta praktyka perekladu. Aspekty perekladu: pidruchnyk dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity pershoho (bakalav.) rivnia pershoho, druhoho, tretoho ta chetvertoho rokiv navchannia dennoi ta zaочноi formy navchannia. Odesa: Universytet Ushynskoho, 2022. 246 с.

6. Entsyklopediia perekladoznavstva : u 4 t. : per. z anhl. / za red.: Ivz Gambiiera ta Liuka van Dorslara; za zah. Red.: O. A. Kalnychenka ta L. M. Chernovatoho. Vinnytsia : Nova Knyha, 2020. Т. 1: 552 с.; Т. 2: 276 с.; Т. 3: 312 с.

7. Zhaivoronok V. V. Znaky ukrainskoi etnokultury : slovnyk-dovidnyk. NAN Ukrainy, In-t movoznav. im. O. O. Potebni. Kyiv : Dovira, 2006. 703 s.

8. Zahnitko A. Slovyk suchasnoi linhvistyky: poniattia i terminy: u 4-kh t. Donetsk : DonNU, 2012. Т. 1: А–І. 402 с.; Т. 2: К–О. 350 с.; Т. 3: П–С. 426 с.; Т. 4: Т–Іа. 388 с.

9. Perekladach zhestovoi movy (surdoperekladach), Rezhym dostupu : <https://svitprof.org.ua/profession/939bf191-42b9-3dd9-81f9-e65e02c56c9e> (Data zvrenennia: 20.01.25)

10. Petrova T. O. Ukrainska terminohrafichna krytyka: istoriia, teoriia, praktyka : dys. ... dok. filol. nauk. Vinnytsia, Odesa, 2021. 535 s.

11. Selivanova O. Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia. Poltava : Dovkillia-K, 2006. 716 s.

12. Slovar ukrainskoi movy, 1907–1909. Т. 1. 440 s.

13. Slovyk ukrainskoi movy : v 11 t. Kyiv : Naukova dumka, 1970–1980.

14. Shablii O. Terminolohichni «psevdodruzi perekladacha» *Visnyk Nats. un-tu «Lvivska politekhnika»*. Seriia : *Problemy ukrainskoi terminolohii*. 2002. № 453. S. 122–126.

ТЕРМІНОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА: ДЕФІНІЮВАННЯ ТЕРМІНІВ-АГЕНСІВ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО ПРОЦЕСУ (на матеріалі української і англійської мов)

Тетяна Космеда

Донецький національний університет імені Василя Стуса
кафедра романо-германської філології
Вул. 600-річчя, 21, 21000, Вінниця, Україна
тел.: 043 250 89 48
e-mail: tkosmeda@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8912-2888>

Олег Войтович

Донецький національний університет імені Василя Стуса
кафедра теорії та практики перекладу
Вул. 600-річчя, 21, 21000, Вінниця, Україна
тел.: 67 734 1227
e-mail: voitovykh.o@donnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0008-6069-5648>

У статті запропоновано аналіз термінів перекладознавства, що охоплюють мікротерміносистему «агенс перекладознавчого процесу». Запропоновано дескрипцію понять, що окреслюють агентів перекладознавчого процесу як однієї з ідеографійних терміногруп перекладознавства. На основі аналізу словників та енциклопедій лінгвістичних термінів сформовано склад розглядуваної терміногрупи, доповнений термінами, виокремленими зі спеціальної літератури з проблем теорії перекладознавства: зібрано 10 українськомовних одиниць та, відповідно, підібрано англomовні еквіваленти. Схарактеризовано особливості структури розглядуваних термінів: це насамперед однослівні, складені, двослівні й багатослівні та прикладкові. Крім того, схарактеризовано специфіку системних зв'язків, що виникають в структурі розглядуваної мікросистеми, – це гіпер-гіпонімії з базовим словом «перекладач» (англ. *Translator*), та синонімії («перекладач», «драгоман» / англ. *Translator*, *Dragoman*). Усі терміни належать до загальноновживаної лексики, крім однієї застарілої лексеми («драгоман»). У мікросистемі виокремлено ядрну (консультант-перекладач / англ. *Consultant-translator*, перекладач-людина / англ. *Human-translator*, сурдоперекладач / англ. *Sign-language interpreter*, перекладач судовий (присяжний) / англ. *Court Interpreter*, анонімний перекладач / англ. **Anonymous translator**) і периферійну зони, що містять поняття, які презентують дихотомію «адресат – адресант» з проєкцією на перекладознавчий процес («адресат під час перекладу» / англ. *Addressee during translation*, «адресант під час перекладу» / англ. *Addressant during translation*, «інтерпретований адресат в процесі перекладу» / англ. **Interpreted addressee during the process of translation**, «адресат-функція» / англ. *Addressee-function*). Дефініції розглядуваних понять подано українською і англійською мовами. Перспектива наукової розвідки полягає в тому, що презентований матеріал може бути базою тлумачно-перекладного українсько-англійського словника термінів перекладознавства, що сьогодні є прогалиною української термінографії.

Ключові слова: агенс перекладознавчого процесу, англійська мова, перекладознавство, термінологія, термінографія, українська мова.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2025
доопрацьована 18.02.2025
прийнята до друку 25.02.2025